

PILSĒTAS PAŠVALDĪBAS VADĪTĀJI PĒCKARA GADOS

Valmierā ir viena no tām Latvijas pilsētām, kas kara laikā bija stipri cietusi. Praktiski viss vecais Valmieras centrs bija sagruvis, līdz ar to bija izmīcināti gan dzīvokļi, gan veikali, gan daļa amatnieku darbinību. Par pilsētas atjaunošanu un tālāko attīstību vajadzēja domāt pilsētas vadībai. Pavisam Valmieras pilsētas pašvaldību pēckara gados vadījuši 14 cilvēki, tai skaitā viens no vīriem – M. Kučinskis pilsētas amatā ievēlēts 2 reizes. Sākmā Valmieras pilsētas Darbaļaužu deputātu padomi, pēc tam Tautas deputātu padomi, vēlāk pilsētas Doms, sākot no 1944. g. septembra, vadījuši šādi cilvēki:

1) Jānis ANTONS,	1944–1948	9) Jānis ZEMĻICKIS,	1984–1988
2) Krišjānis BOMIKS,	1948–1953	10) Juris SLENGĪS,	1988–1992
3) Igors RENCIS,	1953–1957	11) Oskars SPURDZIŅŠ,	1992–1995
4) Jānis MEJŅIKOVŠ,	1957–1961	12) Raimonds MUIZZEMNIEKS,	1995–1996
5) Ausma IESMIŅA,	1961–1965	13) Māris KUCĪNSKIS,	1996–1997
6) Zigurds MANĪKS,	1965–1971	14) Kārlis GREIŠKALNS,	1997–1998
7) Aldis KRONENBERGS,	1971–1974	15) Māris KUCĪNSKIS,	no 1998
8) Edgars AVOTIŅŠ,	1974–1984		

Visilgāk šajā amatā bija Edgars Avotiņš, no 1974. – 1984. g. Katram vadītājam šajā amatā galvenos uzdevumus diktēja laiks. Tā pirmajos pēckara gados galvenais uzdevums bija pilsētas sakopšana – vispirms drupu novākšana. Bojā bija gājis pasta nams, trīs aptiekas, visi pat. b-bas veikali, spiestuve un apmēram 50% dzīvojamās platības. Nekavējoties tika uzsākta kanalizācijas un ūdensvada atjaunošana.

Nākamajos gados blakus dzīvokļu atjaunošanai sākās arī jaunu dzīvojamu ēku celtniecība. Pilsēta vērtās arvien vairāk plašumā. No rajona rūpniecības kombināta izveidojās vēlāk Mēbeļu fabrika un Ugunsdzēsamo aparātu rūpnīca. 1950-to g. beigās pilsētā sāka būt lielāko ražošanas uzņēmumu – Valmieras stīdla šķiedras rūpnīcu.

Katrs pilsētas vadītājs savā darbības laikā risināja noteiktus pilsētas attīstības jautājumus. Tā A. Iesmiņas laikā lielāko vērību piegrieza dzīvokļu celtniecības jautājumam. E. Avotiņa laikā tika sākts būvēt kājnieku tiltiņu un tilts pār Gauju pie apbraucamā ceļa u.c. pasākumi.

J. Zemļickis daudz darīja, lai Valmierā pārvarētos par istu kultūras pilsētu. Interesants bija Tautas deputātu padomes priekšsēdētāja J. Slenģa darbības laiks. Tas bija atmodas laiks un nācās risināt daudz neierastus un netradicionālus jautājumus. Sākās zemes un nekustamo īpašumu denacionalizācija.

Divi no bijušajiem Valmieras pilsētas mēriem – O. Spurdziņš un K. Greiškalns tagad ir Saeimas deputāti.

Vēstures speciāliste **Mirdza Sainite**

Pilsētas pašvaldība uztur 3 pamatskolas un pirmsskolu, komercskolu. Pilsēta piedalījās skolas uzturēšanā līdz 1926. g., maksājot skolotājiem 1/2, kad komercskolas uzturēšanas jautājumā noslēdza līgumu ar Izglītības ministriju, pēc kura viņi algu skolotājiem maksāja valsts, izņemot tā saucamās korektūras un klases audzinātāju naudas, kuras maksāja pilsēta. Tāpat pilsēta sedza arī visus skolas saimnieciskos izdevumus. Skolēnu skolas naudas maksas ienāca pilsētas kasē.

Valmieras pilsētā bija arī sava bibliotēka – lasītava. Bibliotēka bija atvērta katru dienu un viņa apkalpoja 2-4 algoti bibliotekāri. Bibliotēka ar 1927. g. 1. janvāri atēla maksu par grāmatu lasīšanu pilsētas iedzīvotājiem. No lasītājiem – lauciniekiem maksā par grāmatu lasīšanu no 10-20 santīmi par grāmatu mēnesi. Uz 1927. g. bibliotēkas gada budžets – ap 6000 latu.

Privātā būvniecība: 1918. gadā pilsētā bija apmēram 410 apbūvētu gruntsgabalu ar 1-2 ēkām. Privātā būvniecība koncentrējās galvenokārt pilsētas jau pieņemtās gruntsgabalos, kur celj mājāns un iegādājās grunts gabalu ar 2-5 istabām katrā. Vēl neapbūvēto gruntsgabalu ap 500. Jau iedzīvotāju gruntsgabalu platība ap 3500 kv mtr. Jauncelmās ēkas pa daļai koka un jauktas būves (uz 1936./37. gg.).

Uz 1937./38. gg. pilsētas fonda zemju vienību skaits bija jau 878 (platībā – 679 ha), privāto zemju vienību skaits – 670 (platībā – 651 ha). Pēc 1934. g. pieņemti zemju likuma tika noteikts, ka pašvaldībai ir tiesības pilsētas robežās ierīkot kanalizāciju, celēt transformatoru stacijas mājās, likt kābeļus, elektriskos vadus u.c.m.t. Labierīcības, atbilstoši nekustamās mantas īpašniekiem par zaidējumiem, jaunu ielu un ceļu vai pastāvīgo sabiedrisko laukumu un ielu paplašināšanai un regulēšanai pilsētas robežās varēja atsavināt nekustāmu mantu, saskaņā ar likumu par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskā vajadzībā. Meži un parki, kas ietilpa pilsētas administratīvajās robežās, nebija izmīcināti vai izcirtāmi bez pilsētas valdes piekrišanas.

Dzīvojamu ēku pilsētā 1.044 (uz 1937. g.), no tām – mūra – 108 un koka 936, pie kam 754 vienstāva, 102 pusotru stāva (ar jumta izbūvi), 172 divstāvu un 16 trīsstāvu. Dzīvokļu kopkaits 2.916. Ar elektrību apgaismo 1599 dzīvokļus; centrālā apkarināšana ierīkota 11 dzīvokļos un 266 dzīvokļi pieslēgti ūdensvadam.

Pēcīme*: Pilsētas pašvaldības darbības sākums, saņemot kara un juku laikos sagrāutu pilsētas saimniecību, uzskatāms ar Valmieras atbrīvošanu no lielienu varas 1919. g. 26. maijā.

Speciālās bibliotēkas vadītāja galvenā vēstures speciāliste
Ingrīda Zīriņa

Izmantotā literatūra:

1. Apinis K. – Latvijas pilsētu vēsture. – R.: A. Gulbis, 1931. – 74., 75. lpp.
2. Celvedis – Apmeklējiet Valmieru. – Valmierā: Mīzīšas un Turisma veicināšanas biedrība, 1933. – 6. lpp.
3. Latvijas Republika desmit pastāvīgo gados. – R.: Golts un Jurjāns, 1928. – 527. lpp.
4. Latviešu konversācijas vārdnīca. 16. sēj. R.: A. Gulbis, 1937./38. – sl. 32331-32333.
5. Pašvaldības Balss. – Mēnesraksts komunistiskajai. 1927., Nr. 4. R.: Latvijas Pilsētu Savienība, skat. Breiča B. rakstu «Štats Valmieras pilsētas saimniecībā» 188.-193. lpp.
6. Pašvaldības Balss. – Mēnesraksts komunistiskajai. 1931., Nr. 1. R.: Latvijas Pilsētu Savienība, skat. Ivana A. rakstu «Valmierai moderna atpūstnieku pilsēta» 24.-26. lpp.
7. Pašvaldības Balss. – Mēnesraksts komunistiskajai. 1938., Nr. 11. R.: Latvijas Pilsētu Savienība, skat. par Valmieras pilsētas pašvaldību (1918-1938) 627.-629. lpp.

Georgs Apinis – Valmieras pilsētas galva – dakteris un filantrops

Valmieras centrā kāda iela nosaukta Georga Apīna vārdā. Ir cilvēki, kas dzīvo sev, savai labklājībai un laimei. Bet ir cilvēki, kas savu dzīvi un darbus nesavtīgi dāvā citiem. Dr. med. G. Apinis ir bijis viens no Valmieras dzīvaizlīnī personībām. Savu dzīves devīzi formulēja šādi: «Cilvēka visaugstākais pienākums un viņa istā dievkalpošana ir strādāt cilvēces labā». Kā filantrops un patriots viņš savā laikā bijis pazīstams ne tikai Valmieras apkārtnē, bet arī visā Vidzemē.

Johans Georgs Apinis dzimis 1859. gada 4. jūnijā. Krišitns Burtnieku draudzē, pēc tēva vēlēšanās valodā. Iespējams tāpēc, ka bērns kņmas vāji vai nemaz neprata latvisku valodu. Mazā Georga kņmas bija: no Rencēnu muižas komerciju padomnieka kundze Emīlija Matilde fon Krišman; no Rencēnu muižas Tērbatas students Georgs Fridrihs fon Krišman; no Rencēnu «Jaunpaeģiņ» rentnieks Dāvids Gaikis. Viņa tēvs Jānis Apinis bija krodzinieks Rencēnu Lieļajā krogā, ap kuru vēlāk izveidojās Rencēnu miestiņš. Iekrājis naudu, viņš rentnieks no Rencēnu īpašnieka Krišmaņa Ambāsu pusmūži. Šeit viņš ierīkojis tirgotuvu, kur tirgojis ar līniet. Tā kļūvis par tirgu cilveku un varējis iegādāties dzimst īpašumā Baloža muižā. Georga Apīna tēvs bija pirmais latvisku tautības muižas īpašnieks Valmieras apriņķī. Vēlāk viņš muižu pārdod, saimniecību Ambāsu līkvidē un pārceļas uz dzīvi Valmierā. Arī Valmierā Jānis Apinis turpinā tirdzniecību ar līniet. Dīemēd 1891. gadā Georga tēvs mirst, atstādams krietnu mantojumu, no kura Georga dāva bijusi 8000 rubļu. Georga Apīna māte Anna apprecējās otrreiz ar tēva radnieku, kurš arī Valmierā nodarbojās ar līnu tirdzniecību. Šajā laulībā piedzima Georga pusmācība Adelheide, kuras dēlu Dr. Apinis vēlāk pieņēma par savu audžu bērnu. Viņš to ar mīlestību audzināja par krietnu cilveku. Šim pūlēm bija ļoti panākumi, jo vēlāk Georgs Dīnsmāns ieguva atbildo mīerietiescas amatu Rīgā.

noturēja priekšlasījumu: «Bakas. Viņu izceļšanās un izplatīšanās un līdzekļi no viņām izsargāties.» Daktera rīcībai bija panākumi, drīz baku epidēmija pilsētā beidzās. Georgs Apinis ātri ieguva pacientu atzībnību ne tikai Valmierā, bet arī plašākā novadā. Kaut gan Apinis nebija pilsētas nabagu ārsts, tomēr viņš palīdzēja ti visiem, kas griezās pēc palīdzības. Uzņemot par slimnieku grūtajiem materiāliem apstākļiem, viņš atceicās no puses, pat visa honorāru, ieteicot par šo naudu iegādāties slimniekiem kaut ko spēcīnošu. Georgs Apinis uzskatīja, ka labi ārstēt var tikai tas ārsts, kurš ieguvis sava slimnieku atzībnību. Pasaules kara laikā viņš bija Sarkanā krusta un bēgu ārstu, strādājot cauru dienu līdz pat vēlai nakti. «Apiņa dakters» par svarīgāko ārstēšanu uzskatīja niezes zāles, bet gan veseliņu dzīvesveidu. Viņš daudzajiem pacientiem sniedza palīdzību ar padomu un mierinājumu. Visā ārstu praksēs laikā viņš neatlaidīgi paplašināja savas zināšanas. Ik pārgadus viņš atpūtās ārzemēs – Berlīnē, Vīnē vai Parīzē, kur vienu mēnesi no atvaļinājuma iepazīnās ar jaunākajiem atklājumiem ārstniecībā. Lai veicinātu kontaktu ārstu starpā, 1889. gadā 17 Vidzemes ārsti nodibināja Vidzemes ārstu biedrību. To vīdī bija arī Dr. Apinis. Kādu laiku viņš šajā biedrībā bija priekšsēdētāja vietnieks.

Dr. med. Georgs Apinis augstu novērtēts ne tikai kā ārsts, bet arī kā istens Valmieras patriots. Viņš dzīvoja pēc savas iemīļotās devīzes: «Ne vārdus, bet darbus.» Daudz sava darba viņš ieguldīja, būdams Valmieras domnieks. Īpaši ļaizcēļ 1906.-1910. gadī, kad Dr. med. Georgs Apinis bija pilsētas galva. Savus šī laika darba rezultātus viņš aprakstījis brošūrā «Valmieras pilsētas domes darbības pārskats no 1906. g. – 1910. g.», kurā vislabāk parādās viņa ieguldījums pilsētas labā un īpaši izglītības laukā. Dr. G. Apīna sapnis bija pārvērst Valmieru par skolu pilsētu un plaša novada kultūras centru. Pateicoties viņa pūlēm, cētrklāstīgā meitenu skola tika pārvērstā par progimnāziju, bet vēlāk par ģimnāziju ar pilnām valsts ģimnāzijas tiesībām. Skolai bija nepieciešamas jaunas telpas. Pateicoties G. Apīna pūlēm, ģimnāzijas vajadzībām tika uzcelta piemērota ēka. Atšķirībā no citām skolām, tajā valdīja latvisks gars, ko nodrošināja ģimnāzijas kuratoris priekšsēdētājs G. Apinis. Viņš parūpējās, lai par skolas vadītāju izraudītu nacionāli noskaņotu un piemērotu personu, kāda bija Marta Daugule. Šajā laikā daudzās citās skolās bija tipiskas pārkrievošanas tendences. Pēc viņa ierosinājuma Valmierā tika nodibināta «Latviešu skolu biedrība», kurai G. Apinis savā 50 gadu jubilejā dāvināja namu ar skaistu dāru apmēram 3500 zelta rubļu vērtībā bērnu darza ierīkošanai. Dīemēd palika nerealizēts viņa nodoms Valmierā uzcelt plašu vingrošanas zāli. Sava testamentā viņš bija atstājis 5000 rubļu zāles būvei un sporta laukuma ierīkošanai.

1. Pasaules kara laikā bija doma atvērt Valmierā latvisku vidusskolu. G. Apinis bija dedzīgs tās aizstāvis. Liels bija viņa prieks, kad saņēms telegrammu, kurā bijis rakstīts, ka Latviešu izglītības biedrības virsrēalskola Valmierā atvērta.

Tāpat nauda tika novēlēta arī citiem mērkjiem, kā piemēram, Valmieras Latviešu biedrības bibliotēkas un lasītavas ierīkošanai, teātra skatuves vajadzībām, studentu atbalstam korporācijām «Fraternitas Academica», «Letonia» Tērbatā, Vidzemes pretalkohola biedrībai. 1908.-1914. gadam Valmierā pretalkohola kustība bija ļoti aktīva, lielā mērā pateicoties G. Apīna aktivitātem un personiskajam pieņemamam. Alkohola pretinieku spēce nostājās lielā daļā skolu jaunatnes. Laikrakstam «Latvija» 1913. gadā sarakstotajā aptaujā bija atsaukušies 150 pārciecinātu atturību no Valmieras.

Darboamies pilsētas domē, G. Apinis panāca, ka Valmierā tika ierīkots ūdensvads un kanalizācija. Pēc viņa iniciatīvas pilsētā tika urbas ar tēziskās akas. Viens no Dr. med. svarīgākajiem darbiem bija jaunas, modernas slimnīcas celtniecība Valmierā. Ideja par slimnīcas celtniecību radās 1911. gada 1. septembrī. Tā tika uzcelta jau 1914. gada 18. oktobrī. Slimnīcas spēru svētkos 1913. g. 7. septembrī pirmo reizi Valmierā pēc strādnieku ierosinājuma nebija tradicionālais mielasts ar stiprajām dzērieniem, bet katram no 65 strādniekiem tika izmaksāti 15 rubļi. Zīmīgi, ka slimnīcas celtniecībā aktīvi iesaistījās Valmieras un plašas apkārtnes iedzīvotāji ar ziedojumiem. Tomēr modernas slimnīcas celtniecība un uzdevolāni līdzekļu nepietika. G. Apinis, kas bija šajā laikā pilsētas domnieks, izmantojot jauno 1912. g. 12. februārī izdoto likumu par pilsētas aptiekām, 1912. 18. martā iesniedza pilsētas valdei priekšlikumu – atvērt Valmierā pilsētas aptieku. Dr. Apinis no provizora J. Erdmāpa 1912. g. 27. martā nopirka vienu privāto aptieku Brūņķu ielā Nr. 3 un Nr. 4 par 37000 rubļiem un par tādu pašu summu pārdeva pilsētā ar

meŗķi – aptiekas tīrā peļņa ap 2000 rubļ. gadā tiek izlietota slimnīcas būvniecībai un uzturēšanai.

Pateicoties viņam izveidojās un izglītībai, sākumā Dr. med. Georgs Apinis uzturējās vienīgi valsts sabiedrībā. Viņa izredzētā bija Ķipenu muižas īpašnieka barona Mengdena meita, ar kuru viņš saderinājās 1891. gadā. Tomēr ģimenes dzīvi Apiniem izvēdot neizdevās. Viņš mūžu nodzīvoja kā vecpuišs. Lai gan Valmierā 19. gs. bija tipiska vāciska mazpilsētiņa, tomēr jau 1882. gadā Vilija Svēdes (1849.–1905.), Jāņa Enkmaņa (1856.–1915.), Voldemāra Baloža (1848.–1918.) un citu vadībā šeit bija nodibinājies Valmieras Latviešu biedrība. Tās mērķis bija stiprināt latviešu pašapziņu, stiprināt latviskās pozīcijas gan saimnieciskajā, gan kultūras dzīvē. Kaut gan politiskie mērķi netika izvirzīti, šīs biedrības vadītāji bija izcīnījuši dažas pozīcijas Valmieras pilsētas domē. Iepazīstoties ar tiem, vairāk kā desmit gadu laikā, G. Apinis lēnām atgriezās pie savas tautas. Pēc 1905. gada revolūcijas viņš jau pilnīgi atklāti un droši pauda sabiedrībai savu piederību latviešu tautai. 1906. gadā Dr. med. G. Apini ievēlēja par Valmieras pilsētas galvu. Viņš kļuva par latviešu vadoni politiskajā dzīvē, kurš iestājās par latviešu tautas tiesībām un tās aizstāvību. 1907. gadā G. Apinis tika ievēlēts no Valmieras pilsētas par valsts domnieku vēlētiņu. 1908. gadā Rīgas-Valmieras mīerietiescas pulcē viņu iecēļ par goda mīerietiescas un nākošajā gadā viņš tiek paaugstināts par valsts padomnieku. Vācu okupācijas laikā G. Apinis nebaidījās paust savus uzskatus. Tie nebūt nelaimīgoja rēzīmam. Ar lielu saņsmu Dr. med. Georgs Apinis uzņēma brīvās Latvijas proklamāciju. Liecinieku laikā viņš strādāja kā ārsts, politikā neiesaistoties. Pēc liecinieku padzišanas Dr. Apinis no jauna piedāvāja savus pakalpojumus valdībai. G. Apinis tika nozīmēts par sūtni Amerikas Savienotajās valstīs. Tomēr savas sliktās veselības dēļ viņš no šī godpilnā amata bija spiests atteikties.

Dr. med. Georga Apīna 25 gadu darba jubilejā kāds viņa labvēlis novēlēja izcilajam dakterim apprecēties. Uz to viņš atbildējis, ka tam jau esot savs mīļš laulāts draugs – Valmieras pilsēta. Godinot G. Apīna materiālo sniegumu un nenovērtējamās garīgās bagātības, kņsājoso enerģiju, stipro gribu, gaiso prātu, pilsēta viņu iecēļa par savu goda pilsoni un viņa portretu novietoja domes sēžu zālē.

Georgs Apinis mīris Rīgā 1920. gada 19. maijā ar sirdskaiti. Viņu bija uzaicinājis izglītības ministrs Dr. K. Kasparsons uz pārrunām par profesūras ienēšanu Latvijas universitātē. G. Apinis apbedīts Valmieras pilsētas kapos. Savā testamentā viņš pirmā vietā lika nevis savus piederīgos, bet Valmieras pilsētu, novēlējams tai savu namu ar skaisti iekopto dāru kā pateicību par to, ka Valmieras pilsēta viņu bija iecēlusi par savu goda pilsoni. G. Apīna namā vēlāk bija Valmieras pilsētas valde, bet dārs kopā ar «Vecpuišu parku» bija valmieriešu iemīļota atpūtas vieta. Parku Valmieras pilsētas dome nolēma pieņemt kā dāvinājumu no 8 tā īpašniekiem – vecpuišiem: Dr. G. Apīna, Ed. Lācera, R. Viņņa, J. Vēlena, A. Akmentīņa, R. Eliasa, A. Menneka un D. Gūbina 1913. g. 17. jūlijā. Tas notika pēc G. Apīna iniciatīvas. Viņš uzskatīja, ka pilsētā nepieciešams publisks parks, kas pieņemams viņu kārtu un dzimumu cilvekiem. Nosaucījums bija tāds, ka īpašnieku dzīves laikā parkam paliek viņu kopīpašums, pēc tam pāriet pilsētas īpašumā.

Dr. med. Georgu Apīnu, 19.-20. gs. mīļās izcilāko valmierietī, īsi un kodolīgi raksturo viņa laikabiedrs A. Melnalksnis: «Dr. med. G. Apinis pēc savas dabas bija liels ideālists un mūžīgs optimists, kas dzīvoja un strādāja rītdienai, ticēdams labākai un gaišākai nākotnei.»

Zinātniskās un izstāžu darba nodaļas vadītāja
Sandra Ziedīņa

Izmantotā literatūra:

1. G. Sāvramis. «Dr. med. Georgs Apinis (filantrops un patriots). 1933. g.
2. «Valmieras pilsētas slimnīca». 1914. g.
3. «Valmierietis».
4. T. Pumpurīns. «Tā tāpa Vecpuišu parks», «Ko, tēvzene, varu tev dot». 1999. g.
5. Pārskats par Valmieras Pilsētas Domes darbību no 1910.–1914. g. 1914. g.

VALMIERAS PILSĒTAS UN APRINĶA ĢERBOŅI

Latvijas pilsētu heraldikas sākami meklējami 13. gs., kad ģerboņu attēli parādās zīmogos. Ģerboņa lētošana izpaudās pilsētu lomas pastiprināšanās viduslaiku sabiedrībā. Tas arī norādīja uz pilsētu iegūtājam privilēģijām un izcīnītajām tiesībām. Mūsdiens izplatītākais ir viduklis, kas pilsētu ģerboņi radušies vēlāk nekā pilsētu zīmogi. Zīmogs kā lietvedības nepieciešams komponents parādās jau pilsētas attīstības agrīnajā posmā un liecina par pilsētas administrācijas izeidi. Zīmoga ietvertais attēls ne vienmēr vāc kļuva par ģerboņi. Valmierai kā vienai no vecākajām Latvijas pilsētām jau 1323. gadā bijis savs maģistrāts, tomēr līdz šim vecākais pilsētas zīmogs nospiedums zināms no 16. gs. sākuma. Zīmoga, kas apstiprina kādu 1524. gada dokumentu, centrā redzama ar saknēm izrauta liepa, kuras apakšējās zaros lapu vietā abpus stumbram iekārts pa vairodzīpam ar Vācu ordeņa Livonijā krustu. Ap šo attēlu uzraksts: «SCIVITATIS. DE. WOLDEMER.»² Pēc šī zīmoga tomēr nevar pateikt, kad liepa kā heraldiskais simbols parādās pilsētas ģerboņi. Ziņas par Valmieras ģerboņi arī turpmākajos pāris gadsimtos ir trūcīgas un maz pētītas. Zināms, ka būtiskas izmaiņas pilsētas ģerboņi piedzīvoja zviedru valdīšanas laikā. Drīz pēc Valmieras iekaros 1622. gadā Zviedrijas karalis Gustavs Adolfs pilsētu atdevināja valsts kancleram Akselam Uksensēram. Šis ievērojamais zviedru dzimtas rokās tā palika vairāk nekā pusgadsimtu. Uksensēru (Oxensstierna) uzvars, kas burtiski nozīmēja «vērša pierē», bija ietekmējis dzimtas ģerboņa izeidi. Valmieras ģerboņi tika apvienoti dzimtas un agrākā pilsētas ģerboņa elementi.³ Pilsētas agrākajos zīmogos tēlotā liepa, nu jau bez vairodzīpam, sakņojās Uksensēru ģerboņa vērša pierē. Valmierā šo ģerboņi pamatā saglabāja arī pēc Vidzemes iekļaušanas Krievijas impērijā 18. gs. sākumā. 1788. gada 4. oktobrī keizariene Katrīna II apstiprināja Rīgas, Rēveles un Viborgas guberņu pilsētu ģerboņus.⁴ Tie pēc formas bija veidoti Krievijas heraldiskajai sistēmai raksturīgi, tā saukto franču vairogu veidā. Apstiprinātā Valmieras ģerboņa aprakstā norādīts: «Zelta laukā vērsa galva, no kuras iznāk ozols»⁵. Iespējams, ka iepriekš ģerboņa aprakstā nebija precīzi minēta un arī zīmējuma attēlota liepa, tādēļ vērsa pierē sakņotais koks tika pārveidots par ozolu. Netika dots arī ģerboņa elementu detalizēti krāsu apraksts. Zīmogs dažkārt redzams, ka koka stumbrā kreisajā pusē ir nolauzts zars. Šis nolauztais zars bijis sastopams jau 16. gs. otrās pusē Valmieras zīmoga.⁶ Kara valdīšanas laikā, kā arī pirmajos gados pēc Latvijas valsts nodibināšanas Valmieras pašvaldības zīmogs attēlotais koks vēl skaidri neliecina, ka tā ir liepa. 1908. gadā baltvācu vēsturnieks K. Mettgis publicējis krāsainu Valmieras ģerboņa rekonstrukciju, kurā nepārprotami zīmētas liepas lapas.⁷

Pirmajās valsts neatkarības gados Valmierā, tāpat kā citas pilsētās, nereti zīmogu veidā vēl izmantoja veco ģerboņi. Tomēr Latvijā aktuāls bija kļuvis jautājums par vienotas valsts heraldiskās sistēmas un tai atbilstošas likumdošanas izeidi. 1923. gada 4. jūnijā izsludinātās «Likums par pašvaldības iestāžu ģerboņiem» noteica, ka «katrai pilsētai ir savs ģerboņi, kuru lieto pilsētas valde un tai padotās iestādes, saskaņā ar pilsētas valdes lēmumu». Šis likums paredzēja izeidot īpašu Heraldisko komiteju.⁸

Savas darbības sākumposmā Heraldiskā komiteja galveno vērību veltīja pilsētu ģerboņu izstrādāšanai atbilstoši nacionālās valsts interesēm. Nedz komitejas locekļiem, nedz pašvaldību darbiniekiem un māksliniekiem nebija pieredzes, lai radītu vienotu ģerboņu sistēmu. Komitejā iesniegtajos projektos nereti bija jūtama pašvaldību un mākslinieku vēlme atbrīvoties no iepriekšējo varu simboliem, kā arī pārlieku tieksme ģerboņos ietvert visdažādākos, it kā nacionālos elementus. Lokālpatriotisms, kas tika realizēts ģerboņu projektos, bieži bija pretrunā ar gadsimtos Eiropā izstrādātajiem heraldikas likumiem. Spricēto pēc Latvijas Valsts vēstures arhīvā saglabātajiem Heraldiskās komitejas protokolliem, iepriekšminētās parādības bija raksturīgas Valmieras ģerboņa izeides gaitā.⁹ Valmieras pilsētas valde vēl pirms Heraldiskās komitejas darbības uzsākšanas bija nolēmusi izgatavot jauno ģerboņi un tā projektu pasūtījis māksliniekam Reinholdam Kasparsonam.¹⁰ Šajā ģerboņi uz uzlecošas saules fona bija tēlotas teiksmainais Zilais kalns ar ozolu un upura uguni zem tā. Kalna apakšdaļā vēl bija trīs vārpas. Heraldisko komiteju neapmierināja Kasparsona projekts un tā ieteica ģerboņa zīmējuma attēlēt uz upura uguns un saules. Pēc labojumu izdarīšanas Valmieras ģerboņa apraksts skanēja: «Sudraba laukā zaļš kalns, kura galotnē zāļojošs ozols. Kalna piegāzē trīs zelta kviešu vārpas». Šādā veidā ģerboņa apraksts tika sagatavots 1924. gada maijā, lai iesniegtu to apstiprināšanai Valsts prezidentam.¹¹ Tomēr vēl pirms visu Latvijas pilsētu ģerboņu iesniegšanas apstiprināšanai komitejas locekļi nolēma konsultēties ar lietpratēju Baltijas heraldikas jautājumos baltvācu vēsturnieku Hermani Bruiningu. Valmieras jaunais ģerboņi bija to skaitā, kurus viņš atzina kā tādus, kas «nesaskan ar heraldikas likumiem». Šajā sēdē nolēma, ka būs jāizvēlas zviedru vai ordeņa laika ģerboņi.¹² Jautāzīmē, ka jau divdesmito gadu pašā sākumā iepatnēji Valmieras ģerboņi bija zīmējis mākslinieks Ansis Cirulis.¹³ Skiet, ka tas ir mets, kas realizēts atjaunojot 1920. gadā izdegušās Satversmes sapulces (tagad Saeimas) nama iekštelpas.¹⁴ Šajā metā Cirulis par pamatu ņēmis zviedru laika izeidoto ģerboņi, kam papildus apakšējās zaros abpus stumbram iekārts pa sarkanbaltsarkanam sešstūrīgam vairodzīpam. Tādējādi ģerboņi tika tuvināti 16. gs. zīmoga zīmējumam. Ar Heraldiskās komitejas locekļa grafiņa Riharda Zariņa tiešu līdzdalību tika veidoti apstiprināmo ģerboņu zīmējumi. Viņa rīcībā bija arī A. Ciruļa metu kopojums. Galīgajā variantā Valmieras ģerboņim par pamatu ņēms Ciruļa zīmējums, kas radoši pārstrādāts,

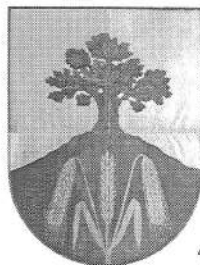
1

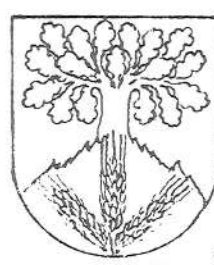
2

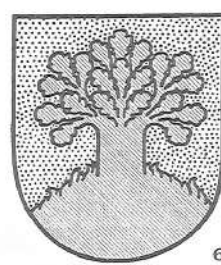
3

4

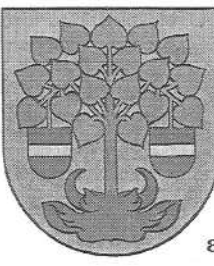
5

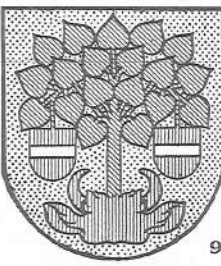
6

7

8

9

Atsauces.

- ¹ Соболева Н. А. Российская городская и областная геральдика XVIII–XIX вв. – Москва, 1981. – с. 13–14.
- ² Mettgis K. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. – In: Rigaaschen Almanach 1908. – R., 1908. – S. 32, Abb. 33.
- ³ Turpat.
- ⁴ Полное собрание законов Российской империи, с 1649 года. Том XXIII. 1784–1788. – [Сиб.], 1830. – с. 114.
- ⁵ Turpat. Shat. arī: Вунклер П. П. фон. Гербы городов губерний и посадов Российской империи. – Репр. изд. 1899 г. – Москва, 1990. – с. 34.
- ⁶ Mettgis K. Bemerkungen... S. 32.
- ⁷ Turpat, 35. attēls.
- ⁸ Likumu un ministru kabineta noteikumu krājums. – R., 1923. – 9. burtnīca. – 170. lpp.

⁹ LVVA 3723. f., 1. apr., 981. l., 3., 4. lp.

¹⁰ Valmieras pilsētas valdes 1923. g. 26. marta protokols Nr. 14. – LVVA 407. f., 2. apr., 10. l., 18. lp.

¹¹ R. Kasparsona mets atrodas LVVA 3723. f., 1. apr., 982. l., 25. lp.

¹² LVVA 3723. f., 1. apr., 981. l., 7., 14. lp.

¹³ Turpat, 18. lp.

¹⁴ Turpat, 982. l., 22. lp.

¹⁵ Brencēns E. Valsts reprezentācijas telpas. – Jaunākās Ziņas. – 1921. g. 1. martā.

¹⁶ Valdības Vēstnesis. – 1925. Nr. 269.

¹⁷ Lančmanis Z. Latvijas apriņķu un pagastu robežu karte ar statistiskām ziņām un metodiskiem aizrādījumiem. – R., 1926. Latvijas pilsētu ģerboņi (krāsās). – R., 1926.

¹⁸ Valdības Vēstnesis. – 1936. Nr. 146.

ATTĒLU ANOTĀCIJAS

1. Valmieras ģerboņi 1524. gada zīmoga.
2. 1788. gadā apstiprinātais ģerboņi.
3. 1908. gadā publicētā ģerboņa rekonstrukcija.
4. R. Kasparsona 1923. gadā zīmētais ģerboņa mets, kurā aizkrāsota upuruguns un saule.
5. Heraldiskā komitejā pārveidotais R. Kasparsona Valmieras ģerboņi.
6. 1936. gadā apstiprinātā Valmieras apriņķa ģerboņa heraldiski grafiskais zīmējums.
7. A. Ciruļa projektētais Valmieras ģerboņi.
8. 1925. gadā apstiprinātais Valmieras ģerboņi.
9. 1925. gadā apstiprinātā Valmieras ģerboņa heraldiski grafiskais zīmējums.

VALMIERAI MODERNA NESPĒJNIEKU PATVERSMĒ

«Pie jaunās nespējnieku patversmes, kas izzөгznota valsts karogiem, pulcējās daudz ļaužu, jo nolikta patversmes atklāšana. Svinību dalībniekus uzrunāja pilsētas galva J. Ligats, uzaicinādams Tautas labklājības ministrijas sociālās apgādes departamenta direktoru Sija kungu atklāt jauno patversmi. Sija kunga atziņa, ka tik moderns iekārtota patversme provincē nekur nav» tā rakstīja «Valmieras Avīzē» 1930. gada 19. decembrī pēc patversmes atklāšanas.

Šī ēka Jānparkā, vairāku gadsimtu vēsturē, bija piedzīvojuši dažādu saimniekus. Laikā, kad paplašinājās tirdzniecība, bija vajadzīgas telpas ceļotājiem. Tā Valmierā radās viesu māja-krogs ar skanīgu nosaukumu «Zelta lauva». Kroga bija atsevišķa ieeja kungiem un zemniekiem. Šo krāšņo namu vēlāk pārvērtē kazarmā un XX gs. sākumā tajā mitinājās 95. Krasnojarskas kājnieku pulka divas rotas, jo tuvumā atradās Garnizona laukums karavīru apmācībām 1913. gadā ēkai uzbūvēja otro stāvu. Pirmā pasaules kara laikā, 1914. gada jūlijā, no Valmieras apriņķa mobilizētajiem, te saformēja 350. Vidzemes zemessardzes kājnieku pulku.

1922. gada martā, kad uz Valmieru pārcēla 8. Daugavpils kājnieku pulka divas rotas, piemērotākas izrādījās tieši šīs telpas. 1925. gadā karavīrus no Valmieras kazarmas pārcēla uz Kaugurmužu un telpas vairākus gadus netika izmantotas.

1928. gada 2. septembrī pilsētas valdes sēdē pirmo reizi apsprieda jautājumu par ēkas Rīgas ielā 69 izmantošanu. 1929. gadā valde ierosināja kazarmu pārbūvēt nespējnieku patversmes vajadzībām. Augusta mēnesī pilsētas dome piekrita šim ierosinājumam un nolēma prasīt aizdevumu no Hipotēkas bankas un valsts iestādēm 70 000 latu.

Izstrādāt pārbūves projektu un aprēķināt izmaksas uzticēja inženierim M. Staklim. Projektā paredzēja kazarmu pārbūvēt pēc dzidniecības iestāžu parauga – ar koridoru sistēmu, centrālo apkuri, ūdensvadu, kanalizāciju un elektrisko apgaismošanu. Pēc sastādītā aprēķina pārbūve izmaksāja 80 630 latu. Pārbūves darbus uzsāka 1930. gada martā, sākumā sabiedrisko darbu veidā, bet no maija mēneša darbus izdeva konkursa kārtībā dažādiem uzņēmējiem, ar pilsētas dotiem materiāliem. Mūrniecības darbus apņēmas veikt Niklavs, galdniecības darbus Vikmanis, skārdniecība darbus Apinis.

Patversmi plānoja 95 nespējniekiem. Kopā ēkā plānoja 65 telpas – 26 augststāvē un 39 pirmajā stāvā.

piemērojot to vienotas valsts heraldikas sistēmai. 1925. gada 31. oktobrī Valsts prezidents J. Čakste izsludināja «Likumu par pašvaldības iestāžu ģerboņiem»¹⁵. Valmieras pilsētas ģerboņa aprakstā bija noteikts: «Zelta laukā sarkanā ragota vērsa pierē. No tā aug liepa. Liepas zaros piestiprināti divi vairogu valsts krāsās.» Apstiprinātie ģerboņi pašvaldības iestādēm bija jālieto vienā gada laikā. Interesanti, ka gada laikā pēc likuma publicēšanas dažos izdevumos par Latvijas ģerboņiem Valmierai doti divi ģerboņi – R. Kasparsona zīmētais un R. Zariņa vadībā pārstrādātais A. Ciruļa ģerboņi.¹⁶

Pēc R. Kasparsona zīmējuma veidotajam ģerboņim tomēr nebija lemta pilnīga aizmiršana. Šis zīmējums kļuva par pamatu 1936. gada 30. jūnijā apstiprinātajam Valmieras apriņķa ģerboņim, kura aprakstā noteikts: «Zelta laukā zaļš kalns ar zaļu ozolu.»¹⁷

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas Valmierā atguvusi 1925. gadā apstiprināto ģerboņi. Savukārt 1936. gadā apstiprinātais apriņķa ģerboņi kļuvis par Valmieras rajona heraldisko simbolu. 1996. gada 6. decembrī Latvijas valsts heraldikas komisijas sēdē apstiprināja Valmieras pilsētas karogu: «Karoga daļiņas krāsās ir 1:1. Krāsās – zelta okers un rudzupuķu zils. Vidū pilsētas ģerboņi.» Valmieras karogu pēc J. Tančera meta 1997. gadā izšuva karogu šuvēja A. Apeša.

Vēstures speciālists Tālis Pumpuriņš

Nespējnieku patversme Valmierā, atklāta 1930. gadā.

